

|| אריאל רובינשטיין ||

משחקים באש

איך תורת המשחקים הלהיטה את המבצע בעזה

נזקה הגדול של תורת המשחקים הינו בעצם העיסוק הרווח והלא זהיר שנעשה בה, עיסוק המעורר את הפיכת הנקמה מרגש חייתי שצריך להיאבק בו לערך אסטרטגי שצריך לקדש. בריוני השכונה מסבירים: "אם הוא מתקרב אליי אני שובר לו את הראש". החכמים האסטרטגיים מתנסחים באופן מהוקצע יותר: "הרתעה במוכנה הקלאסי פירושה היכולת לגרום ליריב לבצע, או להימנע מלבצע, פעולה מסוימת אשר בה הוא חפץ, מכיוון שהצד המרתיע גורם לצד המורתע להגיע למסקנה כי רב ההפסד על התועלת שבעשיית או איעשיית הפעולה". יש ראל מתנדנדת בין תרבות הטריבונות של בית"ר ירושלים לתרבות האקר-מית הרהוטה של כנס הרצליה, שהניבו את שני הציטוטים הנ"ל. השפה שונה, ההבדלים זעירים. אלו ואלו שבויים עכשיו בקסם ההרתעה הלא מידתית.

3. ומה רע באיום בתגובה לא מידתית? ראשית, איומים צריכים להיות מגובים בקבלות. הפעלת איום לא מידתי אחד מחייבת איום לא מידתי עוד יותר, שגם אותו ייתכן מאוד שנצטרך לממש. אבל יש גבול גם לאיומים לא מידתיים: אפילו ליברמן לא ישגר טיל אטומי לעזה, או לטהרן, אם חלילה יפגע טיל קונבנציונלי במחנה מטכ"ל או בגן ילדים בגבעתיים. צריך לזכור שמסביבנו יש עוד כמה שחקנים "מתוחכמים". גם הם חושבים הרתעה, וגם הם מאמינים שאחרי כל פעולה צבאית ישראלית צריך להגיב באופן שיביא את הצד השני (זאת אומרת אותנו) להסס לפני ששוב יפעיל את מכונות המוות. לפעמים האיום הלא מידתי מופעל בטעות ומתחיל שרשרת תגובות כואבות ומיותרות שקשה להפסיקן. מפתח לנהות אחר בריוני השכונה ומנהיגי מדינות מטרופות, המפעילים את תיאוריית ההרתעה לכאורה בהצלחה. אלא השישייהם קצרי טווח. חכמת רות הנתונות לשליטת המאיימים הסדרתיים נידונו לנחשלות. עם איומים לא מידתיים אפשר להשליט טרור ולהרוויח זמן, אבל לא לייצר את הסביבה ההכרחית לשגשוג וודאי שלא לרפא פצעים היסטוריים. ולבסוף, זה עניין של זמן לא ארוך עד ששיכרון ההרתעה כלפי חוץ מחלחל לתוך החברה פנימה. ראש הממשלה היוצא צוטט כאומר "עמדת הקבינט היתה שאם יהיה ירי תהיה תגובה קשה ולא פרופורציונלית. לא נחזור לכללי המשחק שארגוני הטרור ניסו להנחיל בעבר". למחרת, אותו ראש ממשלה איים גם על אוניברסיטת תל אביב בהפסקת הסיוע הכספי (וזאת אומרת בסגירתה) כתגובה למשהו שלא מצא חן בעיניו. אורגיית ההרתעה הלא מידתית אינה אופוריה של תבונה אסטרטגית, אלא מצב נפשי של חוסר אונים. אם לא משתחררים ממנה בזכות השכל, יוצאים ממנה בעקבות שוק כואב. גם זה כנראה אחד מחוקי הג'ונגל.

אריאל רובינשטיין הוא פרופסור לכלכלה, מחבר הספר "אגדות הכלכלה" שראה אור השנה

1. ישראל 2009 נשבתה בקסם ההרתעה הלא מידתית. המבצע בעזה בתחילת השנה התבצע תוך הסכמה לאומית רחבה על ההיגיון שבגרימת הרג והרס ביחס לא ישר לסבל שנגרם לנו, ושהיה הילת המבצע. התרג לנו לטיעונים ש"במזרח התיכון מדבר רק הכוח", ש"הצבא היהודי הוא הצבא המוסרי בעולם" וש"מה עדיף? שיהרג חייל ישראלי אחד או אלף עותים?". ישראל 2009 אפופה מימין, מהמרכז ומשמאל, בהזיית מקסם ההרתעה. כן, כדי לשרוד בעולם צריך להיות חזק, להיות נכון להקריב חיים, להיחזק אמצעי מניעה (טילים נגד טילים) ואמצעי הרתעה (טילים נגד בני אדם). הרתעה אפקטיבית נעשית לא רק באמצעות נשק אלא בשילוב צעדים המיועדים להפחית את המוטיבציה של היריב להתגרות באיום (אופק מדיני, תקווה כלכלית ותיקון עוולות היסטוריות). אבל נדמה שההרתעה הישראלית עברה בעזה 2009 שינוי עמוק, מהר"תעה מחושבת ושקולה להרתעה לא מידתית. הרבה תסכול הוין את הולדת הקונצנוס שלפיו התגובה הראויה לפגיעה בבית בשדרות היא מחיקת שכונה בעזה. אבל אני חושד שפעל כאן גם גורם נוסף, אולי משני אך לא שולי: תרומתם השלילית לתרבות של לימודי הכלכלה בכלל, ושל תורת המשחקים בפרט.

תורת המשחקים מניחה ששחקן נמנע מלפעול בדרך מסוימת שנראית לו מועילה, אם הוא צופה שהשחקנים האחרים יממשו איומיהם ויהפכו את הפעולה שלו ללא כדאית. בכך מספקת התורה אצטלה כאילו מדעית לכמה מומחים

2. כל סטודנט של תורת המשחקים יונק את המושגים "איום", "איום אמין", "מוניטין", "הרתעה", "ענישה" ו"תגמול". מובן שלא תורת המשחקים המציאה את המושגים הללו, אבל היא – ובעקבותיה הכלכלה – עסוקה בהם עד בלי דם. תורת המשחקים מניחה שכל שחקן נמנע מלפעול בדרך מסוימת, הנראית לו מועילה, אם הוא צופה שהשחקנים האחרים במשחק יממשו את איומיהם ויהפכו את הפעולה שלו ללא כדאית. על בסיס ההנחה הזו מרשים לעצמם כמה מומחים להמליץ בנחת על נפנוף באיומים אמינים שלא אמורים להתממש. תורת המשחקים במהותה אינה יכולה לתרום דבר לשאלה אם כדאי וראוי, או לא כדאי ומגונה, לאיים בהרס ובהרג לא מידתי. היא יכולה לשמש אצטלה למי שמעוניין להשתמש בשפה כאילו מדעית כדי לנסח את מאווייו.

התנסות מעשיית בתורת המשחקים
בעמוד 46

ילינחם: אוראל ירון / איטרוטק